

AIN KALLIS

ILM JA SPORT

Küll ilm mehest mehe teeb, ütleb eesti, täpsemalt Karja kandi vanasõna. Et 2020. aasta juulis-augustis toimuvate Tokyo olümpiamängude ajaks valiti aasta palavaim aeg, pole keeruline järeldada: küllap on need mängud mõeldud inimvõimete igakülgseks proovilepanekuks.

Pea veerandsajast suveolümpiapaigast on mitmed kuulsad kuumuse poolest: Atlanta (maksimaalne õhutemperatuur ületas mängude ajal 37 °C), Mexico City, Ateena ja Soul. Sydney mängudel, mis küll peeti septembris, kevadkuul, möödeti rekordilähedaseks õhusoojuseks 34,5 kraadi. Põhjamaade sportlastele olid kaugelt enam konti-

mööda mängulinnaid Helsingi, München, Moskva või London.

Kes tahab spordis tänapäeval edu saavutada, ei saa alati lootma jääda vaid iseendale (näiteks väledaile jalgadele). Üha enam pööratakse tähelepanu varustusele, riietusele ning ilmaoludele. Mitte alati ei lähtuta suurvõistluste planeerimisel koha klii-

mast, sageli arvestatakse hoopis pealtvaatajate puhkuseaegadega. Moskva olümpiamängudeks valmistumisel analüüsiti aga saja aasta suvekuude ilma ning määrati kindlaks mängude ajaks optimaalne aeg.

Atlanta olümpiaad 2004. aasta augustis sattus olema kuumimas paigas maakeral – mitmel päeval tõusis

2012. aasta Londoni olümpiamängude naiste maratoni kostitas ilmataat paduvihmaga

õhutemperatuur kaugelt üle +30 °C. Juba avatseremoonial langesid inimesed kokku, kannatasid isegi külalised subtroopilistest maadest. Mõnel päeval olevat pidevalt olnud tunne kui leiliruumis.

Õuest katuse alla

Ka Melbourne'i olümpiamängude avatseremoonial tuli ette kuumarabandusi, hiljem kujunes peamiseks nuhtluseks aga tuul, mis rebis katki isegi pühamast pühama olümpialipu nõöri!

Suvealadest on kõige ilmatundlikumad purjetamine, kergejõustik, golf, tennis jne. Õnneks on hulk alasid, näiteks korv- ja võrkpall, viidud katuse alla. Poole sajandi eest peeti aga Eesti meistrivõistlusi võrkpallis Tõnismäel Kalevi mänguväljakul. Tugevad tuuleiilid tegid vahel palliga, mis tahtsid. Lõbus oli vaid pealtvaatajail... Nüüd on need alad ilma tujude eest kaitstud. Isegi rannavollet mängitakse juba saalis „liivakastis“!

Kindlasti on rõõmsad ka ujujad: nemad ei pea enam võistlema meres, nagu esimestel mängudel Ateenas 13-kraadises vees (aprillis!), või jões, nagu Pariisi olümpiamängudel.

Kui mõnel alal ilm mõjutab tulemusi või pealtvaatajate hulka, siis vahel on välistingimuste toimunud võistlustel esinenud lausa traagilisi juhtumeid. Näiteks 1979. aastal tabas Inglismaal välk 11 jalgpallurit, üks neist sai ohtlikke põletushaavu. 1976. aastal lõi USA-s pikne pikali kuus golfimängijat.

Wimbledoni tennisemeistrivõistlustel on arenenud sündmused dramaatiliselt mitte ainult väljakuil, vaid sageli ka nende kohal. Mõned näited. 1985. aasta turniiri avapäeval lõi välk peaväljaku juures lahti suure krohvitudi, mis maandus vaid õnneliku juhuse tõttu pääsenud pealtvaatajate sekka. Nädal hiljem helistati Briti ilmteenistusest – läheneb tugev torm (huvitav, kas soovitati kiiremini mängida?). Vaevast jõuti väljakud katta, kui 20 minutiga tuli taevast alla 38 mm vihmavett (pool meie juulikuus sademetest). Ainult pealtvaatajad said märjaks. Järgmisel, 1986. aastal tabas välk sealsamas Jimmy Connorsit, kes pääses õnneks šokiga.

Traavivõistlusi peetakse üpris ohtlikuks alaks. 1955. aasta juulis said kaks pealtvaatajat surma ja 45 vigastada Inglismaal Ascotis, küll mitte hobuste läbi: seekord tabas välk metallreelin-gut, millest ohvrid kinni hoidsid.

Kõhnade edu

Kergejõustikuvõistlustel on kõige tapvamaks ilmanähtuseks palavus ning kõrge õhuniiskus, segada võivad aga nii vihm kui ka tuul.

Lõuna-Aafrika vabariigi füsioloogi Timothy Noakesi hinnangul saavutavad soojades maades toimuvatel olümpiatel vastupidavusaladel – näiteks pikamaajooksudes – edu vaid kõhnad, alla 60 kilo kaaluvad atleedid. Atlanta mängude maratonijooksu võitja Josiah Thugwane (Lõuna-Aafrika vabariigi) kaalus ainult 45 kilogrammi. Hõbemedalimees Lee Bong-ju Lõuna-Koreast oli sama raske.

Maratonijooksja Jane Salumäe pidi Atlantas mäletatavasti katkestama, sest ei saanud kaduvaid veevarusid täiendada. Kui neljal Venemaa sportlasel avastati sealsamas dopingu (bromataani) jälgi, siis oli nende õigustus – ainet kasutati rohuna immuunsüsteemi tugevdamiseks, et vastu panna kuumusele ja niiskusele.

Maraton on üleüldse üks ohtlik ala. Meenutagem vaid, kuidas lõppes esimene selle distantsi läbimine aastal 490 eKr!

Muide, eelnimetatud dr Noakes väidab, et puudub selge seos kuumarabanduse ning organismi veepuuduse vahel. Hoopis liigne veejoomine võib olla ohtlik. Samuti ei toovat kasu teine võte, mida maratoonarid kasutavad – märgade käsnade asetamine kaelale ja näole. Los Angelese olümpia maratoni võitja Alberto Salazar uuris asja USA armee kuumuseuringute instituudis, kust talle soovitati taolist nippi mitte kasutada. „Külma vee šokk sulle nahapoorid,“ ütles Salazar. „Teie toodate hulgaliselt soojust, ei saa aga seda eemaldada. Tulemuseks on ülekuumenemine.“

2020. aasta juulisse-augustisse plaanitud Tokyo olümpiamängud võivad kardetavasti kujuneda kuumimaks. Näiteks 2015. aasta augustis püsis palavus linnas 38 kraadi lähedal üle nädala ning 70% suhtelise õhuniiskuse juures tundsid inimesed end nagu saunas 63 °C juures. Kuumarabanduse tõttu hukkus linnas vähemalt tosin inimest. Võrdluseks – eelmine olümpia Tokyos 1964. aastal peeti oktoobris, mil keskpäevane õhusoojus jääb 20 °C kanti.

Tennist on peetud igati aristokraatseks alaks. 2014. aasta Austraalia lah-tistel meistrivõistlustel katkestati mängud aga alles siis, kui õhukuumus

tõusis 43,3 kraadini. Mängijad siunasi-d korraldajaid pidevalt. Turniiri meditsiinipealik aga tõrjus kaeblejaid: „Inimkond arenes välja Aafrikas suure kuumuse käes joostes ja antiloope küt-tides.“ Seega – suu pidada ja edasi mängida!

Talvetaadi spordilebusest

Kõik Eesti suusahundid ja uisuilvesed teavad hästi, et nende talvised tegemised sõltuvad ilmast. Kohe meenuvad Tartu suusamaratonid. Palju aastaid on need jäänud ära enamasti lume-puudusel, harva pakase tõttu. Pärast esimest maratoni 1960. aastal on sõit pidamata jäänud 14 korral, pooled neist on aga peetud lausa ideaalsetes tingimustes. Seevastu põhjapoolsema Vasaloppeti maratone polevat aga kunagi vahele jäänud, kuigi vahel on sooja ilma tõttu juba stardikoridoris laiunud järved.

Ilmastiku kapriisidega on pistmist igal taliolümpial. 1932. aastal Lake Placidis suusahüppajad lausa plartsatasid vette ning suusamaraton käis sõna otseses mõttes üle kivide ja kändude. 1992. aastal Albertville'is tuli laskesuusatajail võistelda väga vesisel rajal. Meie Urmas Kaldvee kommenteeris siis, et „rada oli nagu käsn“, ning lisaks sellele võistlust häirinud tiheda udu tõttu tuli tal „panna umbes“.

Nagano olümpial 1998. aastal tuli mäesuusatamise starte kolmteist kor-da edasi lükata. Sportlased piinlesid päevi vihma, tormi, äikese, udu, jäite ja muude ilmanähtuste meelevaldas. Pingelist olukorda kirjeldas tabavalt üks Venemaa telereporter: „Põnevusega ootame naiste laskesuusatamise teatevõistlust. Kõike võib ette tulla, kui kokku saavad kaks väga muutlikku nähtust – Jaapani ilmastik ja naised!“

Ei ole halba ilma heata. 2008. aasta maailmakarika etapil Otepääl oli sandi suusailma üle õnnelik Jaak Mae, kes enda sõnutsi sai teise koha just tänu raskele vesisele rajale. Soomlaste leerist kostis seepeale tõdemus, et „eestlased on säärasel rajal edukad, sest on naistekandmise võistlustel harjunud läbima veetõkkeid“.

 Ain Kallis (1942) on meteoroloog, klimatoloog ja publitsist. Tema peamine uurimisvaldkond on Eesti kiirguskliima. Töötab peaspetsialistina Eesti keskkonna-agentuuris ja dotsendina Tallinna tehnikaülikooli mere-süsteemide instituudis.